

**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра цивільного права

Банасевич І. І.

Захист цивільних прав та інтересів

**Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», ОПШ
«Право» заочної форми навчання**

**Івано-Франківськ
2023 рік**

УДК 347.

Схвалено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від 28 серпня 2023 р.)

Затверджено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Рекомендовано до видання на засіданні Вченої ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від 29 серпня 2023 р.)

Рецензенти:

Г.В. Мороз – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Р.М. Гейнц – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Банасевич І.І. Захист цивільних прав та інтересів: методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», ОПП «Право» денної та заочної форм навчання. Івано-Франківськ, 2023. 34 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», ОПП «Право» і призначений для забезпечення самостійної роботи магістрантів із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів». В посібнику викладені завдання для самостійної роботи із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать самостійне опрацювання навчального матеріалу, завдання для самостійної роботи, практичні завдання, питання для самоконтролю, а також завдання для індивідуальної роботи студентів. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна література та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

Посібник призначений для здобувачів освіти та викладачів.

© Банасевич І.І., 2023

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ	9
ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	10
Тема 1. Теоретичні підходи до визначення сутності захисту суб'єктивних цивільних прав.....	10
Тема 2. Захист цивільних прав та інтересів у судовому порядку.....	12
Тема 3. Захист цивільних прав та інтересів у адміністративному порядку.	15
Тема 4. Захист цивільних прав та інтересів нотаріусом.....	17
Тема 5. Самозахист цивільних прав та інтересів	19
Тема 6. Здійснення захисту цивільних прав та інтересів через представника	21
Тема 7. Поняття і значення строків (термінів) для захисту порушених прав та інтересів.....	24
Тема 8. Особливості захисту права власності.	26
Тема 9. Особливості захисту майнових на немайнових пав інтелектуальної власності.....	28
Тема 10. Особливості захисту особистих немайнових прав.....	30
Тема 11 Особливості захисту суб'єктивних спадкових прав	32
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	34

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах кредитно-модульної системи навчання посилюється роль самостійної роботи здобувачів освіти. Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Самостійна робота є не чим іншим, як способом формування самостійності та активності особистості, її репродуктивних і творчих здібностей, уміння орієнтуватися в теорії та практичних ситуаціях, ставити й самостійно вирішувати теоретичні і практичні завдання. Самостійна робота здобувача освіти – це самостійна діяльність та навчання здобувача, яку викладач планує разом із ним, але виконує її здобувач за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі.

Під час вивчення навчальної дисципліни виокремлюють такі види самостійної роботи:

- слухання лекцій, участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань;
- підготовка рефератів, есе, презентацій тощо;
- підготовка до модульного контролю;
- робота з літературою та ін.

Кожен із зазначених видів потребує від здобувачів наполегливої самостійної праці.

Здобувач має оволодіти методикою самостійної роботи під час лекційного заняття та відпрацювання лекції. Насамперед здобувачам денної і заочної форм навчання необхідно сформулювати вміння слухати і конспектувати лекції, оскільки робота над ними безпосередньо на занятті й у позааудиторний час потребує значних зусиль: уміти не лише слухати, а й сприймати, усвідомлювати зміст лекції; систематизувати і групувати одержані знання в конспектах; уміти творчо осмислювати матеріал лекції у процесі самостійної роботи та ін. Під час лекційного заняття здобувачам необхідно ознайомитися зі змістом попередньої лекції для встановлення логічного зв'язку з наступною; намагатися осмислювати матеріал у процесі його викладення; уважно слухати викладача, виокремлювати головне.

Самостійна робота здобувачів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій тощо. Здобувачам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Правовий захист як одна з гарантій прав і свобод учасників цивільних правовідносин. Теоретичні концепції щодо визначення поняття «право на захист». Підстави для захисту цивільного права.

Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.

Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів». Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів. Суб'єкти захисту. Засоби матеріально-правового та процесуально-правового характеру.

Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».

Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

ТЕМА 2. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом. Основні правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.

Визнання права: необхідність застосування та самостійність способу. Визнання права як передумова застосування інших способів.

Визнання правочину недійсним. Загальні вимоги дійсності правочинів.

Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Відновлення становища, яке існувало до порушення. Застосування як самостійного способу та в сукупності з іншими.

Примусове виконання обов'язку в натурі - реальне виконання. Принцип реального та належного виконання.

Шляхи зміни правовідношення. Застосування припинення правовідношення як способу захисту цивільних прав.

Відшкодування збитків. Поняття збитків. Обсяг відшкодування збитків. «Збитки» та «школа».

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Поняття моральної шкоди. Підстави для відшкодування. Розмір та форми відшкодування. Вибір способу. Критерії визначення виплат. Доведення наявності моральної шкоди.

Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК. або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.

Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав. Принцип «Дозволено все, що приписує закон». Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.

Повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, територіальних громад, посадових осіб у здійсненні захисту цивільних прав.

Право особи на звернення за захистом цивільних прав до підприємств, установ та громадських організацій. Участь профспілкових організацій у захисті.

Роль міжнародних інституцій у здійсненні захисту цивільних прав та інтересів особою.

ТЕМА 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ

Завдання нотаріату. Обов'язки нотаріуса. Нотаріальні дії, що вчиняє нотаріус з метою захисту цивільних прав та інтересів особи.

Виконавчий напис як один із способів захисту нотаріусом. Порядок вчинення виконавчих написів. Стягнення за виконавчим написом.

Охорона спадкового майна. Поняття. Підстави. Опис майна. Припинення охорони спадкового майна.

Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.

Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.

Заборона відчуження майна. Вчинення морських протестів. Прийняття документів на зберігання. Посвідчення права власності. Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя.

Захист цивільних прав іншими особами у зв'язку із здійсненням ними нотаріальних дій.

ТЕМА 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів. Форми самозахисту. Способи самозахисту.

Поняття необхідної оборони та її ознаки. Перевищення меж необхідної оборони. Відповідність захисту посягання. Значення інституту необхідної оборони.

Крайня необхідність: поняття, ознаки. Вирішення судом питання про суб'єкта відшкодування завданої шкоди при крайній необхідності.

Подібність і відмінні риси необхідної оборони і крайньої необхідності.

Притримання як спосіб самозахисту.

Міри оперативного впливу.

ТЕМА 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА

Поняття та значення представництва. Відносини представництва. Суб'єкти відносин представництва: особа, яку представляють, представник і третя особа.

Повноваження представника. Підстави виникнення представництва. Види представництва. Представництво без повноважень або з їх перевищенням.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Роль і місце строків у здійсненні особами права на захист цивільних прав та інтересів. Поняття і значення строків. Класифікація строків: за підставами встановлення; за розподілом прав та обов'язків сторін; за ступенем самостійності. Способи визначення строків. Гарантійні строки. Претензійні строки.

Позовна давність: поняття, види. Перебіг позовної давності. Початок та закінчення строку позовної давності. Зупинення та переривання. Застосування строків позовної давності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ.

ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Специфіка та переваги цивільно-правового захисту права власності. Правовий захист та правова охорона.

Основні способи захисту права власності. Суб'єкти захисту. Класифікація засобів захисту права власності. Загальні і спеціальні способи. Речово-правові та зобов'язально-правові засоби захисту.

Витребування майна з чужого незаконного володіння. Предмет віндикаційного позову. Суб'єкти захисту: позивач, титульний володілець, відповідач. Підстави віндикаційного позову. Умови задоволення позову судом. Законне та незаконне володіння. Добросовісність та недобросовісність набувача. Особливий порядок віндикації щодо грошей та цінних паперів.

Негаторний позов: поняття, ознаки, предмет. Підстави подання позову.

Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту). Правова природа позову. Позивачі та відповідачі за позовом.

Позов про визнання права власності як допоміжний речово-правовий спосіб захисту: правова природа, суб'єкти, підстави застосування.

Зобов'язально-правові способи захисту. Шляхи захисту прав та інтересів особи у договірних зобов'язаннях. Основні способи відшкодування шкоди, заподіяної майну особи. Кондикційний позов як спосіб захисту права власності.

Характеристика інших способів захисту права власності.

Захист права власності за позовами про визнання правочинів недійсними. Двостороння реституція та інші правові наслідки.

Захист права спільної власності. Захист інтересів власників у надзвичайних ситуаціях. Захист права власності осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими.

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захист та охорона авторського та суміжних прав. Способи захисту авторського та суміжних прав. Юрисдикційна форма захисту авторського і суміжних прав. Адміністративний порядок захисту. Самозахист авторського та суміжних прав. Цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення авторського і суміжних прав.

Особливості захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Цивільно-правові способи захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Судовий захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Адміністративний порядок захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Цивільно-правові способи захисту прав на комерційне найменування. Цивільно-правові способи захисту прав на торгівельну марку. Порушення прав володільця торгової марки. Позови про: «розмивання» торгової марки, припинення незаконного її використання, відшкодування збитків. Адміністративний порядок захисту прав та торгівельну марку.

Захист прав володільців комерційної таємниці. Судовий, адміністративний та самозахист прав володільців комерційної таємниці.

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.

Спеціальні способи захисту. Поновлення порушеного права: сутність, умови застосування. Право на відповідь та на спростування недостовірної інформації: поняття, відмінність, підстави для виникнення. Умови виникнення права на відповідь та на спростування. Особи, які мають право на пред'явлення позову про спростування відомостей. Відповідачі у справі. Спосіб спростування. Право на відшкодування майнової і моральної шкоди.

Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Відмінність заборони від спростування. Підвиди заборони. Відшкодування шкоди.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ

Поняття захисту права на спадкування. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ:

1. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 1 // [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.ws/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_-_borisova_vi
2. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 2 // [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.ws/1584072047810/pravo/tsivilne_pravo_tom_2_-_borisova_vi
3. Дзера О. В. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2001.
4. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2020/6.pdf>
5. Катренко А.А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 21с.
6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
7. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2022. 430 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf
8. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. К.: Алерта, 2017. 494 с.
9. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / [за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця]. — [5-е вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. вид., перероб і допов. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнецової. В.В.Луця. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т. II. 1120 с.
11. Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів: колективна монографія / О.І. Виговський, Н.Ю. Голубєва, С.Д. Гринько та ін.; за заг. ред. проф. Довгерта А.С. та Харитонова Є.О. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020, 674 с.
12. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав [текст]: Монографія / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.
13. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009.
14. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.
15. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Одеса: Гельветика, 2021. 690 с.

Окрім того до кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічні та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Методичні рекомендації: у частині роботи над даною темою здобувачам необхідно зацентувати увагу на теоретичні концепції розуміння права на захист. Дослідити розвиток доктрини права на захист, різноманітні точки зору відносно його юридичної природи. Необхідно також з'ясувати філософський зміст поняття «інтерес», його співвідношення із суб'єктивним цивільним правом. Додаткового вивчення потребує поняття «зловживання правом» та його розуміння у сучасній цивілістичній науці й практиці.

Питання для опрацювання:

1. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
2. Підстави для захисту цивільного права.
3. Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.
4. Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів».
5. Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів.
6. Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».
7. Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

Завдання.

1. Опрацювати наукові праці: Венедіктова І. В. *Методологічні засади охоронюваних законом інтересів у приватному праві*. Х.: Нове Слово, 2011. С. 129–137; *Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія* / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.; Катренко А.А. *Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук*. Одеса, 2020. 21с.; Кот О. О. *Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія*. К.: Алерта, 2017. 494 с
2. З'ясуйте співвідношення понять «спосіб», «засіб», «міра», «форма» та «порядок» захисту цивільних прав. Обґрунтуйте власну позицію.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «суб'єктивне цивільне право».
2. Дайте визначення поняття «суб'єктивне право на захист».
3. Дайте визначення поняття «охорона цивільних прав».
4. Дайте визначення поняття «інтерес».
5. Дайте теоретичне та нормативне визначення поняття «охоронюваний законом інтерес».
6. Дайте визначення поняття «зловживання правом».

Рекомендована література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
 2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
 3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
 4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
 5. Венедіктова І. Співвідношення категорій охорони і захисту охоронюваних законом інтересів. *Право України*. 2011. №10. с.192-199.
 6. Венедіктова І. Реалізація охоронюваних законом інтересів у договірних правовідносинах. *Право України*. 2012. №9. с.78-86.
 7. Губар О. Класифікація зловживання цивільними правами за законодавством України. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 93–100.
 8. Катренко А.А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 21с.
 9. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2022. 430 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf
 10. Кот О. О. Спеціальні способи захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2017. № 1. С. 91-100.
 11. Кот О. О. Правова природа права на захист цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Випуск 41. Том 1. С. 114-116.
 12. Кот О. О. Поняття захисту суб'єктивних цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 184-189.
 13. Кот О. О. Окремі аспекти зловживання процесуальними правами. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. № 5. С. 56-67.
 14. Кот О. О. Проблема зловживання суб'єктивним правом у цивільному праві України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 133-141.
 15. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах / За загальною редакцією академіка НАПрН України Я.М. Шевченко. Х.: Харків юридичний, 2011. 528с.
 16. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатеева, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.
 17. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009.
 18. Пільков К.М. Способи захисту прав у суді: проблеми сучасної гібридної моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022, №11. С. 304-313.
- Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнєцової. Одеса: Гельветика, 2021. 690 с.

19. Полянський Т. Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2011. 20 с.

20. Сидоренко М. В. Судовий захист цивільного права та інтересу як загальна засада цивільного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид наук: 12:00:03. Одеса, 2012. 20 с.

21. Юріна А. Л. Співвідношення понять форми, способу, міри і порядку захисту в науці цивільного права. *Вісник ОНУ: Правознавство*. 2009. Т. 14. вип. 1. С. 104–108.

ТЕМА 2. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Методичні рекомендації: самостійно працюючи на даною темою, слід виходити з того, що цивільно-правове регулювання відносин щодо захисту цивільних прав та інтересів характеризується диспозитивністю при визначенні способів захисту порушених прав, можливості вибору між декількома способами і вибору способу, який прямо не передбачений законом, однак впливає зі змісту відповідної норми закону. При цьому розсуд учасників відносин щодо вибору способу захисту має певні межі, зумовлені інтересами стабільності цивільного обороту, сутністю і спрямованістю відповідних цивільних відносин. Свобода вибору суб'єктом захисту виду способу захисту зумовлена загально-дозвільною спрямованістю цивільного права, що передбачає право такої особи формувати свою поведінку, тобто вибирати спосіб захисту з урахуванням природи цивільних правовідносин і характеру вчиненого правопорушення. При цьому способи захисту можуть застосовуватися як самостійно, так і поєднуватися з іншими вимогами, якщо це не суперечить меті цивільно-правового захисту. Важливим є питання конкуренції позовів щодо захисту одного і того ж порушеного права позивача, а також питання належного з'єднання позовів. При кваліфікації способів захисту цивільних прав та інтересів нерідко виникає також питання про можливість застосування судом способів захисту за аналогією.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом.
2. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.
3. Визнання права як передумова застосування інших способів.
4. Визнання правочину недійсним. Загальні вимоги дійсності правочинів.
5. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.
6. Відновлення становища, яке існувало до порушення.
7. Примусове виконання обов'язку в натурі.
8. Застосування припинення та зміни правовідношення як способу захисту цивільних прав.
9. Відшкодування шкоди.
10. Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК, або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.

11. Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Завдання:

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Скласти порівняльну таблицю щодо застосування таких позовів: кондикційний, віндикаційний, визнання правочину недійсним, відшкодування шкоди.
3. Проаналізувати підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.
4. Підібрати та проаналізувати судові рішення про застосування наступних цивільно-правових способів захисту прав та інтересів: визнання права, примусове виконання обов'язку в натурі, припинення правовідношення, відновлення становища, яке існувало до порушення.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке об'єднання позовів?
2. Як вирішується питання конкуренції позовів?
3. Що таке визнання права?
4. Які підстави та правові наслідки визнання правочину недійсним?
5. Які передумови застосування способу захисту припинення дії, яка порушує право?
6. У яких випадках можливе примусове виконання обов'язку в натурі?
7. У чому полягає припинення та зміна правовідношення?
8. Які підстави визнання незаконним рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади чи органу місцевого самоврядування?
9. Чому кондикційне зобов'язання – це універсальний спосіб захисту цивільних прав?
10. Назвіть підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

Рекомендована література:

1. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України (витяг). Вісник Верховного Суду України. 2014. №8, 9. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00073>
2. Аналіз судової практики у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 1 вересня 2011 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0010740-11>.
3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 року № 11. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>.
4. Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/215 від 1 квітня 1994 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_215800-94.
5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

6. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07 лют.2014 р. № 5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

7. Андрійцьо В.Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.К., 2004. 19 с.

8. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки [текст]: Монографія. Юрид. акад. МВС, 2005.

9. Бобошко О.О. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 23 с.

10. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, у системі способів захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 11-16. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/3.pdf>

11. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, і припинення дії, яка порушує право: порівняльно-правова характеристика способів захисту. *Нове українське право*. 2022. Вип.1. С.41-48. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/195/176>.

12. Кармаза О.О. Захист прав та інтересів громадян в цивілістичному процесі в умовах дії воєнного стану та військової агресії Росії проти України. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6363/13399-1?inline=1>

13. Кот О. Способи захисту сторін договору у приватному праві України [текст]. *Приватне право*. 2013. №2. С. 203-210.

14. Кот О. О. Механізми забезпечення єдності судової практики як гарантія захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2016. № 10. С. 108-115.

15. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. № 9-10. С. 58-65.

16. Кот О. О. Практика застосування окремих способів захисту договірних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. №12 (182). С. 43-48.

17. Кот О. О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11 (249). 216 с. С. 13-19.

18. Лічман Л. Процесуальне значення способів судового захисту цивільних прав та інтересів у цивільному судочинстві (на прикладі договору найму (оренди) житла. *Право України*. 2012. №9. С. 167-174.

19. Підлубна Тетяна. Визнання права як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №4. С.77-81.

20. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: арешт. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К.,2009. 20 с.

21. Родоман Т.О. Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2018. 23 с.

22. Романюк Я. М. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним (на матеріалах судової практики): дис. канд. юрид. наук :12.00.03. Львів, 2010. 218 с.

23. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник господарського судочинства*. №1. 2009. С. 88-92.

24. Янчук А. В. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2011. 220 с.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Методичні рекомендації: можливість адміністративного захисту впливає зі ст. 3 та ст. 40 Конституції. Найбільш поширеним способом захисту в адміністративному порядку є визнання незаконним або скасування правового акту державних органів, їх посадових та службових осіб вищестоящим органом влади. Особи публічного права, здійснюючи свої повноваження, керуються принципом «Дозволено все те, що приписує закон». Тому органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи зобов'язані діяти лише в межах своїх повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції). Це і визначає засади, порядок та способи участі органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування та їх посадових, службових осіб у захисті цивільних прав та інтересів учасників цивільних відносин.

Питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статусу пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних та громадських органів на даний час регулюються Законом України «Про звернення громадян», Указом Президента України від 19 березня 1997 року № 241 «Про заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян на звернення», постановою КМУ від 14 квітня 1997 року № 348 «Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації», а також великою кількістю так званих «відомчих» нормативно-правових актів. Більшість зазначених нормативних актів було прийнято на виконання Закону України «Про звернення громадян». Разом з тим вони відрізняються між собою як строками розгляду справи, так і порядком її розгляду. Не всі вони передбачають можливість звернення юридичних осіб. Відомча норма творчість в галузі адміністративних процедур є об'ємною і розгалуженою Це створює проблеми в процесі оскарження рішень громадянами.

Питання для опрацювання:

1. Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав.
2. Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.
3. Повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України у здійсненні захисту цивільних прав.
4. Повноваження органів місцевого самоврядування у здійсненні захисту цивільних прав.

5. Роль міжнародних інституцій та громадських організацій у здійсненні захисту цивільних прав.

Завдання:

1. Розглянути та проаналізувати проекти Адміністративно-процедурного кодексу України.
2. Написати науково-практичний коментар до ст. 17 ЦК України.
3. Скласти термінологічний словник до теми.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення «адміністративний порядок захисту цивільних прав».
2. Який зміст адміністративного порядку захисту цивільних прав?
3. Які із загальних способів, передбачених ст. 16 ЦК України можуть використовуватись в адміністративному порядку?
4. Які спеціальні способи захисту цивільних прав в адміністративному порядку?
5. Що таке скарга?
6. Які вимоги до скарги містяться у чинному законодавстві України?
7. Які повноваження Президента України щодо здійснення захисту цивільних прав?
8. Які повноваження ВРУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
9. Які повноваження КМУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
10. Які повноваження органів місцевого самоврядування щодо здійснення захисту цивільних прав?
11. Якими громадськими організаціями здійснюється захист цивільних прав?
12. Які переваги та недоліки адміністративної форми захисту цивільних прав та інтересів?

Рекомендована література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
3. Про звернення громадян: Закон України №393/96-ВР від 02.10.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
5. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
6. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2734.
7. Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 р. у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97>.

8. Андронов І.В. Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2008. 18 с.

9. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 17 с.

ТЕМА 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ

Методичні рекомендації: нотаріат покликаний забезпечити захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом здійснення нотаріальних дій уповноваженими на те особами. Нотаріус має право: здійснювати нотаріальні дії в інтересах осіб, які звернулися до нього, якщо законодавством не передбачено інше місце виконання цієї нотаріальної дії; складати проекти правочинів та інших документів; видавати копії документів; надавати необхідні роз'яснення; вимагати від клієнтів необхідні відомості. Нотаріус зобов'язаний: допомагати клієнтам в здійсненні правочинів виходячи з принципу – «не причини шкоди», відмовляти у здійсненні нотаріальних дій у випадках коли вони не відповідають законодавству; зберігати у таємниці відомості, які стали йому відомі у зв'язку із здійсненням професійної діяльності.

Питання для опрацювання:

1. Завдання нотаріату та обов'язки нотаріуса.
2. Виконавчий напис як один із способів захисту цивільних прав нотаріусом.
3. Охорона спадкового майна: поняття та підстави.
4. Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.
5. Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.
6. Вчинення морських протестів.

Завдання:

1. Опрацювати наступні праці: Васирина Н. В. Охорона та захист права власності нотаріусом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Бочарова В. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб захисту цивільних прав: переваги та недоліки; Долинська М.С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу.
2. Скласти термінологічний словник до теми.

Питання для самоконтролю:

1. Якими нормативно-правовими актами регулюється діяльність нотаріуса по захисту цивільних прав та інтересів?
2. Назвіть основні завдання нотаріату.
3. Назвіть основні обов'язки нотаріуса.
4. Який порядок вчинення виконавчого напису?
5. Які підстави до здійснення дій по охороні спадкового майна?

6. Які підстави та порядок захисту майна особи, визнаної безвісно відсутньою?
7. Який порядок вчинення морських протестів?

Рекомендована література:

1. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
3. Бережна І. Г. Місце виконавчого напису нотаріуса в системі нотаріальної форми захисту цивільних прав та інтересів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. *Європейські перспективи*. 2012. № 4. Ч.2. С. 22-27.
4. Бочарова В. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб захисту цивільних прав: переваги та недоліки. Судово-юридична газета. 09 липня 2021р. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/207426-vikonavchiy-napis-notariusa-yak-sposib-zakhistu-tsvivilnikh-prav-perevagi-ta-nedoliki>
5. Грошева О. Нотаріальна і судова форми захисту суб'єктивних прав. *Право України*. 2006. № 1. С. 95-98.
6. Долинська М.С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 163-166. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/714114.pdf>
7. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом: монографія. Хмельницький: Мельник А. А., 2012. 216 с.
8. Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності: автореф. дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2013. 20с.
9. Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 61(2). С. 65–68.
10. Марченко В. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/7.pdf>
11. Павлюк Н.М. Захисна функція нотаріату в цивільному обороті. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 3. С. 29-33. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/714114.pdf>
12. Паламарчук Н.В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. №6(09). С. 114-118.
13. Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Вип. 533. С. 44-48.
14. Семків В.В. Нотаріальне посвідчення договору як спосіб захисту цивільних прав нотаріусом. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2018. Вип. 47. С. 74-82. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/8443>.
15. Серветник А.Г. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав: дис..... д-ра філософії: 081. Національна академія внутрішніх справ. Міністерство внутрішніх справ України. Київ. 2020. 242 с
16. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів. *Право України*. 2005. № 12. С. 24-27.

ТЕМА 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Методичні рекомендації: право на самозахист слід розглядати як можливість особи у разі порушення свого цивільного права або інтересу, цивільного права чи інтересу іншої особи, виникнення реальної загрози такого порушення застосувати доцільну та адекватну протидію, яка не заборонена законом і не суперечить моральним засадам суспільства та спрямована на попередження або припинення цього порушення чи ліквідацію його наслідків. Характерними ознаками права на самозахист є такі: 1) воно надає особі можливість самостійно здійснювати захист, не звертаючись до юрисдикційного органу (що не виключає можливість товариської допомоги та сприяння органів, що не вирішують справу по суті); 2) це право виникає у разі порушення чи створення реальної загрози порушення прав або інтересів; 3) це право може реалізуватися за допомогою заходів, які відповідають загальним або спеціальним критеріям правомірності, що відрізняє самозахист від самоуправства, дії під час якого вчиняються з порушенням встановленого порядку; 4) воно є цільовим правом і здійснюється з метою попередження, припинення порушення права або ліквідації наслідків порушення, що відрізняє самозахист від самосуду, спрямованого на покарання. Загальними критеріями правомірності самозахисту, за якими заходи самозахисту: 1) не можуть бути заборонені законом і суперечити моральним засадам суспільства; 2) повинні відповідати змісту права (інтересу), яке порушується (щодо порушення якого існує реальна загроза); характеру дій, якими воно порушується (створюється реальна загроза), тобто бути необхідними і достатніми для захисту; наслідкам порушення (тим, щодо настання яких існує реальна загроза). Вибір і здійснення заходів самозахисту має ґрунтуватися на принципах розумності, справедливості, добросовісності. Оскільки право на самозахист може виникати й у разі реальної загрози порушення, доцільно зазначити у ч.2 ст.19 ЦК, що заходи самозахисту мають відповідати також наслідкам, щодо настання яких існує реальна загроза.

Термін «самозахист» не позначає спосіб чи об'єкт захисту, а наголошує на особливостях суб'єкта захисту. На відміну від самозахисту, самосуд має на меті не захист, а покарання порушника без суду чи органів виконання покарання; самоуправство, хоча і може бути спрямоване на захист, але відбувається з порушенням встановленого порядку; так зване «кулачне право» ґрунтується не на силі права, а на праві сили. Способи самозахисту мають відповідати змісту порушеного права, характеру дій правопорушника, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням (ч. 2 ст. 19 ЦК). Спосіб самозахисту слід визначити як порядок здійснення протидії протиправним діям або бездіяльності правопорушника, закріплений актами цивільного законодавства, положеннями договору або не визначений нормативно, який підлягає застосуванню особою відповідно до закріплених законодавством умов правомірності здійснення права на самозахист без звернення до відповідних юрисдикційних органів.

Питання для опрацювання:

1. Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист.
2. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів.
3. Поняття необхідної оборони та її ознаки.
4. Крайня необхідність: поняття, ознаки.
5. Притримання як спосіб самозахисту.
6. Міри оперативного впливу як способи самозахисту.

Завдання:

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Опрацювати автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист.
3. Опрацювати наукові статті: Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз; Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав; Мартинюк Ю.В. Способи самозахисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях.
4. Скласти проект договору, в якому передбачити міри оперативного впливу.
5. Навести приклади мір оперативного впливу, які передбачені чинним законодавством.
6. Навести приклади необхідної оборони та крайньої необхідності.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «право на самозахист».
2. Які критерії правомірності здійснення права на самозахист?
3. Дайте визначення необхідної оборони?
4. Які наслідки перевищення меж необхідної оборони?
5. Дайте визначення крайньої необхідності.
6. Назвіть міри оперативного впливу, які належать до способів самозахисту?

Рекомендована література:

1. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top>
3. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України: навчальний посібник: за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2021. 416 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf
4. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х, 2004.
5. Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-2. Т. 1. С. 159–162. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9-2/part_1/45.pdf
6. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. №3. С. 44-49. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2020/6.pdf>
7. Іващенко В.В. Самозахист в цивільному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №2. С. 66-69. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/18.pdf
8. Іліопол І.М. Альтернативні форми захисту прав, свобод і законних інтересів. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів: *матеріали круглого столу*. (Одеса, 29 березня 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. с. 29–33. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14491/%D0%9C%D0%B0%D1%82%20%D0%BA%D1%80%20%D1%81%D1%82%20%D0%A6%D0%9F.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

9. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. № 9-10. С. 58-65.
10. Kot O.O. Protection Of Subjective Civil Rights In The Mechanism Of Legal Regulation. *Journal of the national academy of legal sciences of Ukraine*. 2018. Vol. 25, no. 2. P. 83–98. URL:<https://doi.org/10.31359/1993-0909-2018-25-2-83>
11. Ляшевська Л.І. Підстави та умови виникнення відповідальності за заподіяння шкоди, завданої особою у разі здійснення самозахисту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2014. Вип. 17. С. 235–240.
12. Ляшевська Л.І., Хлистуєн О.В. Правова природа самозахисту цивільних прав як засіб протидії цивільним правопорушенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Вип. 51. Том 1. С. 110-114. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>.
13. Мартинюк Ю.В. Способи самозахисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 208-214. URL:<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/224/203>
14. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія: за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка». 2020. 174 с.
15. Осолінкер І. М. Самозахист права власності в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2011. 217 с.
16. Параниця С.П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи. *Часопис Київського університету права*. 2011. №2. С. 33-36.
17. Пахомова А.О. Особливості неюрисдикційного захисту цивільних прав. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет. 2022. 430 с. URL:https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf
18. Покровська А.О. Історичні умови формування та розвитку самозахисту як форми захисту цивільних прав на теренах України. *Право і суспільство*. 2021. №2. С. 44-50. URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/2_2021/9.pdf
19. Рудницька О.П., Дем'янюк В.М. Неюрисдикційні способи захисту цивільних прав. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №6. С. 63-69. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/36685/1/9.pdf>
20. Стецюк Л.Л. До питання законодавчого закріплення самозахисту благ. *Університетські наукові записки*. 2009. №1. С. 144-150. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_27
21. Яроцький В. Становлення та розвиток інституту самозахисту речових прав в Україні. *Право України*. 2014. №2. С. 150 – 161.

ТЕМА 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА

Методичні рекомендації: за загальним правилом учасники цивільних відносин особисто набувають цивільні права та цивільні обов'язки шляхом укладення правочинів.

Але не виключені випадки, коли вони за тих чи інших обставин позбавлені здатності або можливості самотійно здійснювати необхідні юридичні дії. Представництво забезпечує усунення юридичних або фактичних перешкод, які не дають фізичній або юридичній особі самотійно укласти той чи інший правочин. Мета представництва полягає у вчиненні представником правочинів в інтересах особи, яку він представляє. Вивчаючи дану тему студентам слід, насамперед, з'ясувати сутність представництва та посередництва, виокремити схожі та відмінні риси цих правових інститутів. Здійснити розмежування інституту представництва в цивільному праві і цивільному процесі тощо. З'ясувати правові наслідки представництва без повноважень та з їх перевищенням.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та значення представництва.
2. Суб'єкти відносин представництва: особа, яку представляють, представник і третя особа.
3. Підстави виникнення представництва.
4. Повноваження представника.
5. Представництво без повноважень або з їх перевищенням.

Завдання:

1. Підібрати та проаналізувати судові рішення щодо представництва без повноважень та з їх перевищенням.
2. Проаналізувати наступні праці: Гелецька І. О. Правове регулювання відносин представництва у цивільному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Гупаловська О. Загальні засади здійснення представництва та наслідки дій представника без повноважень; Спасибо-Фатєєва І.В. Проблеми сучасного регулювання представництва; Косінова Д. Деякі аспекти інституту представництва в сучасному цивільному праві; Гупаловська О. Загальні засади здійснення представництва та наслідки дій представника без повноважень; Чванкін С.А. Розмежування інституту представництва в цивільному праві і цивільному процесі.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «представництво».
2. Які підстави виникнення представництва?
3. Які види представництва?
4. Які правові наслідки представництва без повноважень або з їх перевищенням?

Рекомендована література:

1. Волкова Н.В. Представництво в цивільному процесі: поняття, мета та завдання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 397-401.
2. Галабурда Н.А. Особливості змісту поняття представництва в цивільному праві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. Вип. 3. С. 21-26.
3. Гелецька І. О. Правове регулювання відносин представництва у цивільному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2005. 18 с.
4. Гупаловська О. Загальні засади здійснення представництва та наслідки дій представника без повноважень. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Ів.-Франківськ, 2008. Вип. ХІХ. с.86-92.
5. Доманова І.Ю. Представник та орган юридичної особи. *Вісник КНУ*. Юридичні науки. 2005. с.28-30.

6. Зейкан В.П., Ігнатенко В.В. Представництво в цивільному процесі. *Юридичний вісник*. 2017. Вип.1 (42).
7. Косінова Д. Деякі аспекти інституту представництва в сучасному цивільному праві. *Право України*. 2014. №9. С. 201-206.
8. Назаренко В. Представництво: поняття, сутність та види (історично-правовий і порівняльний аспекти): [цивільне право]. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №2. с. 75-79.
9. Оrobeць К.М. Проблемні аспекти представництва за довіреністю. *Часопис Київського університету права*. 2006. №3. с.117-119.
10. Россильна О. Правова природа представництва у господарському процесі. *Вісник КНУ. Юридичні науки*. 2013. Вип. 3. с. 90-92.
11. Русин О.Ю. Представництво юридичних осіб в цивільному процесі. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 36. С. 154-164.
12. Русин О.Ю. Вимоги щодо особи судового представника в цивільному процесуальному законодавстві. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. Вип. 40. С. 94-104.
13. Русин О.Ю. Особливості інтересу судового представника в цивільному процесі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 81-84.
14. Русин О.Ю. Поняття професійного судового представництва в цивільному судочинстві. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. 4 (04). С. 57-63.
15. Русин О.Ю. Судове представництво в цивільному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2017. 19 с.
16. Спасибо-Фатєєва І.В. Проблеми сучасного регулювання представництва. *Університетські наукові записки*. 2012. №1. с.249-259.
17. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України №1618-15 від 18.03.2004 р. // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
18. Цюра В.В. Представництво та посередництво як способи виникнення і здійснення цивільних прав: аспекти взаємодії. *Бюлетень Міністерства Юстиції України*. 2011. №3. с.42-48.
19. Цюра В.В. Концепція представництва у світлі положень сучасного цивільного та цивільного процесуального законодавства України. *Вісник КНУ. Юридичні науки*. 90. с.45-48.
20. Цюра В.В. Структурний аналіз та принципи інституту представництва в цивільному праві. *Бюлетень Міністерства Юстиції України*. 2010. №2. с.82-90.
21. Чванкін С.А. Розмежування інституту представництва в цивільному праві і цивільному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Режим доступу. <http://apdp.in.ua/v34/52.pdf>.
22. Харитонов Є.О. Становлення інституту представництва у цивільному законодавстві України. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. Вип. 1 (1). С. 170-176.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Методичні рекомендації: залежно від тих цілей, для яких встановлені строки, характеру їх дій і правових наслідків, які настають у зв'язку із закінченням того чи іншого строку, В.П. Грибанов розрізняє: а) строки здійснення цивільних прав (строки існування прав, присічні строки, гарантійні та претензійні); б) строки захисту цивільних прав (позовна давність). Даний поділ хоча і є доволі виправданим для наукового пізнання і правильного застосування, одна слід визнати його умовним, оскільки й при захисті порушених прав у межах строків позовної давності створюється можливість для уповноваженої особи здійснити своє право. З огляду ж на захист порушених цивільних прав, цю функцію виконують не лише строки позовної давності, а й гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні та процесуальні строки.

Питання для опрацювання:

1. Роль і місце строків (термінів) у здійсненні особами права на захист цивільних прав та інтересів. Способи визначення строків.
2. Класифікація строків.
3. Позовна давність: поняття, види.
4. Перебіг позовної давності.
5. Застосування строків позовної давності.

Завдання:

1. Скласти термінологічний словник до теми.
2. Опрацювати автореферат дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Вахонєвої Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві та Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03.
3. Опрацювати наукові статті: Печений Олег. Сучасні тенденції застосування позовної давності у судовій практиці; Гуйван П.Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом особи; Подвірна О.В. Строки та терміни у цивільному праві: Темпоральний аспект.
4. Опрацювати презентацію Василя Крата «Позовна давність у сфері недійсності правочинів: ремарки до судової практики» за 18 березня 2021 р.
5. Підібрати та проаналізувати судові рішення щодо строків здійснення та строків захисту цивільних прав.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «строк».
2. Дайте визначення поняття «термін».
3. Які класифікаційні критерії використовуються для систематизації строків (термінів)?
4. Які способи визначення строків?
5. Дайте визначення поняття «позовна давність».
6. Визначте момент початку перебігу позовної давності.
7. До яких правовідносин позовна давність не застосовується?

Рекомендована література:

1. Вахонєва Т. Поняття та юридична природа строків за новим цивільним законодавством. *Право України*. 2003. № 12. С. 40-44.
2. Вахонєва Т. Значення та класифікація строків у цивільному праві: загальноправовий аспект. *Збірник наукових праць «Держава і право»*. К., 2004. Випуск 23. С. 355-361.
3. Вахонєва Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2005. 20 с.
4. Гуйван П.Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом особи. *Нове українське право*. 2022. Вип. 4. С. 18-24. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/316/279>
5. Кіріяк Оксана. Співвідношення понять «термін» і «момент у часі» за цивільним законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 32-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/6.pdf>.
6. Крат Василь. Строки. Позовна давність: практика Верховного суду. 11 листопада 2022 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Krat_prezent_stroki_pozovna_davnist.pdf
7. Крат Василь. Позовна давність у сфері недійсності правочинів: ремарки до судової практики. 18 березня 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Presentation_Krat_new.pdf
8. Луць В.В. Строки і терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків [текст]. *Особливості здійснення цивільних прав учасниками цивільних відносин: Монографія / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця*. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.
9. Печений Олег. Сучасні тенденції застосування позовної давності у судовій практиці. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2023. №5 (91). С. 44- 53. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/visnyky/2023-05-29-v-snik-naau_6474d7f3b5a49.pdf
10. Подвірна О.В. Строки та терміни у цивільному праві: Темпоральний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 66-68. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/17.pdf.
11. Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2018. 23 с.
12. Хащівська Н. Строки захисту цивільних прав у договорах про передання майна у тимчасове користування. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №10. С. 115-117. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15754/29-Khaschivska.pdf>.

ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Методичні рекомендації: для розкриття змісту передбачених главою 29 ЦК України засобів захисту права власності важливим є визначення поняття цивільно-правового захисту права власності. Це система активних заходів, які застосовуються власником, компетентними державними чи іншими органами, спрямована на усунення порушень права власності, покладення виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника. Цивільно-правовому захисту права власності притаманні свої специфічні методи й засоби, які істотно відрізняються від існуючих в інших галузях права. Це, перш за все, застосування таких юридичних засобів, які забезпечують усунення перешкод у здійсненні права власності та відновлення майнового становища потерпілого власника за рахунок майнових благ порушника чи іншої зобов'язаної особи. Саме із цих особливостей способів захисту цивільних прав власника, необхідно виходити вивчаючи дану тему.

Питання для опрацювання:

1. Загальна характеристика способів захисту права власності. Загальні і спеціальні способи захисту права власності.
2. Витребування майна з чужого незаконного володіння. Предмет віндикаційного позову.
3. Суб'єкти захисту за віндикаційним позовом: позивач, титульний володілець, відповідач. Умови задоволення віндикаційного позову судом.
4. Негаторний позов: поняття, ознаки, предмет. Підстави подання позову.
5. Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту).
6. Позов про визнання права власності як допоміжний речово-правовий спосіб захисту: правова природа, суб'єкти, підстави застосування.
7. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.
8. Кондикційний позов як спосіб захисту права власності.
9. Захист права власності за позовами про визнання правочинів недійсними.
10. Особливості захисту права спільної власності.
11. Захист права власності осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими.

Завдання:

1. Підібрати та проаналізувати судові рішення щодо умов задоволення віндикаційного та негаторного позовів.
2. Скласти термінологічний словник.
3. Опрацювати презентацію Юрія Чумака «Судовий захист права власності: правові позиції Верховного суду».

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть речово-правові способи захисту права власності.
2. Назвіть зобов'язально-правові способи захисту права власності.
3. Які способи захисту права власності відносяться до інших способів захисту?
4. Які умови задоволення віндикаційного позову?
5. Хто може бути позивачем за негаторним позовом?
6. Які підстави негаторного позову?
7. Що є предметом негаторного позову?

8. Які особливості захисту права спільної власності?

Рекомендована література:

1. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 6. С. 14–22.
2. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: Лист Верховного Суду України від 1 липня 2013 року. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/1207B66D24762C1DC2257D0E004CC419>
3. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ / [підгот. Л. І. Григор'єва, С. В. Павловська]. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 12(160). С. 16–24.
4. Гнатів О.Б. Захист права власності в цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2014. 202 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/>
5. Гуліда О. М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2014. Вип. 2. Т.1. С. 168–173.
6. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2001.
7. Дзера І.О. Превентивний захист права власності. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №7. С. 113-117. http://www.lsej.org.ua/7_2022/23.pdf
8. Копилова Ж.В. Охорона та захист права власності нормами цивільного права, класифікація цивільно-правових засобів захисту права власності. *Часопис цивілістики*. Вип. 17. С. 101-105. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8220/Chasopys%20101-105.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Корчагін М. П. Добросовісне набуття майна, відчуженого неуповноваженою особою: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2016. 20 с.
10. Кот О. О. Превентивні способи захисту права власності у системі захисту прав. *Юридична Україна*. 2016. № 7-8. С. 28-45.
11. Луспеник Д. Спори про набувальну давність: проблеми теорії і судової практики. *Юридичний журнал*. 2006. № 5(47). С. 114–119.
12. Осолінкер І. М. Самозахист права власності в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2011. 217 с.
13. Пільков Костянтин. Способи захисту права власності на землю та інше нерухоме майно: критика «книжного володіння». Підприємство, господарство і право. 2021. №4. С. 47-58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/9.pdf>
14. Романюк Я. М., О.Є. Бурлай. Позов про визнання права власності, віндикаційний та негативний позови: деякі проблеми практичного застосування. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 8. С. 34–40.
15. Чумак Юрій. Судовий захист права власності: правові позиції Верховного суду. 02 липня 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Pres_Chumak_1.pdf

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Методичні рекомендації: при підготовці до даного семінарського заняття студентам необхідно вивчити спеціальне законодавство, що регулює правовідносини у сфері захисту авторського та суміжних прав та права промислової власності, в якому встановлюються способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів творців відповідних об'єктів. Особливу увагу слід звернути на органи центральної виконавчої влади, що наділені повноваженнями у сфері захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів інтелектуальної власності та способи захисту, які можуть застосовуватися ними.

Питання для опрацювання:

1. Способи захисту авторського та суміжних прав.
2. Форми захисту авторського та суміжних прав.
3. Особливості захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
4. Захист прав на засоби індивідуалізації товарів і послуг.
5. Цивільно-правові способи захисту прав володільців комерційної таємниці.

Завдання:

1. Вирішити практичні завдання: **№1.** Позивач Саленко, що працює художником-фотографом звернувся з позовом до відповідача – координатора рекламного відділу торгової фірми «Ніка» про відшкодування шкоди, заподіяної порушенням його авторського права.

Було встановлено, що відповідач без дозволу Саленко використав його творчий об'єкт – художню фотографію жінки для оформлення рекламних плакатів вищезгаданої фірми.

Як слід вирішити спір? Який спосіб захисту своїх порушених авторських прав може обрати позивач?

№2. Слюсар заводу Шумілов удосконалив схему блокування реле та подав заяву з проханням визнати цю схему раціоналізаторською пропозицією. Пропозиція була прийнята, успішно застосована у виробництві, а Шумілову була виплачена винагорода. Наступного року Шумілов, перебуваючи у відраженні, довідався, що на іншому заводі застосовується схема блокування, тотожна тій, яку він розробив, але оформлена на ім'я інженера Грабовського з більш пізнім пріоритетом. Вважаючи, що у даному випадку порушене його право першості на раціоналізаторську пропозицію, Шумілов звернувся до суду.

Які особливості правової охорони раціоналізаторських пропозицій? Вирішіть справу.

2. Скласти термінологічний словник.
3. Проаналізувати судову практику щодо захист майнових та немайнових прав інтелектуальної власності.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи передбачені законодавством для захисту авторського та суміжних прав?
2. Які форми захисту авторського та суміжних прав?

3. Який орган центральної виконавчої влади наділений повноваженнями у сфері захисту авторського та суміжних прав?
4. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на винахід?
5. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на корисну модель?
6. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на промисловий зразок?
7. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на засоби індивідуалізації товарів і послуг?
8. Які форми захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та на засоби індивідуалізації товарів і послуг?
9. Який орган центральної виконавчої влади наділений повноваженнями у сфері захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, засоби індивідуалізації товарів і послуг?
10. Які особливості форм та способів захисту прав володільців комерційної таємниці?

Рекомендована література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
2. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 червня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
5. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> .
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
7. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року №12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
8. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року №5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.
9. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14 грудня 2007 року № 01-8/974. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v_974600-07.
10. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 30 червня 2009 р. № 01-08/411/1. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_411600-09.
11. Канарик Ю.С., Котлярова М.О. Захист прав інтелектуальної власності в соціальних мережах: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №9. С. 68-71. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/17.pdf

12. Кісліцина Ірина. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: дискусійні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С. 383-393.

13. Кузьмінський О. О. Спеціальні способи захисту права на комерційне (фірмове) найменування. Форум права. 2014. № 1. С. 299. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_1_52.pdf.

14. Кузнецова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. №3. С. 21-27.

15. Мироненко Н. Захист прав на торгівельні марки та європейський досвід. *Право України*. 2011. № 3. С. 30.

16. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Одеса. 2015. 433 с.

17. Ульянова Г.О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 41. Том 1. С. 136-139. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

18. Штефан А. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 2. С. 41–51.

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Методичні рекомендації: при підготовці даної теми слід акцентувати увагу на спеціальних способах захисту особистих немайнових прав: право на відповідь; право на спростування недостовірної інформації; заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Важливо з'ясувати особливості застосування кожного із наведених способів, їх спільні та відмінні ознаки.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав.
2. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.
3. Поновлення порушеного особистого немайнового права: сутність, умови застосування.
4. Особливості застосування права на відповідь та на спростування відомостей.
5. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права як спеціальний спосіб захисту.

Завдання:

1. Підібрати та проаналізувати судові рішення щодо застосування спеціальних способів захисту особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб.
2. Скласти термінологічний словник.
3. Розв'язати практичне завдання: Медведева була притягнена до кримінальної відповідальності. На запит органів попереднього слідства директором магазину «Книга» їй було видано характеристику з місця роботи, в якій вказувалось, що

Медведева, працюючи в магазині з 1997 року, зарекомендувала себе з негативного боку, систематично допускала порушення трудової дисципліни, невічливо себе поводи́ла з покупцями, допускала порушення правил обліку та зберігання товарно-матеріальних цінностей, з членами трудового колективу постійно конфліктувала, в житті трудового колективу участі не приймала.

Ознайомившись із характеристикою під час вивчення кримінальної справи, Медведева розцінила дані, вказані про неї в службовій характеристиці, такими, що не відповідають дійсності та ганьблять її честь та гідність.

Як Медведева може захистити свої права? Чи є правові підстави для пред'явлення позову про захист честі та гідності? Вирішіть справу.

4. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України застосовуються при захисті особистих немайнових прав?

2. Які спеціальні способи захисту особистих немайнових прав передбачені чинним законодавством?

3. Чим відрізняється право на відповідь від права на спростування?

4. Які особи мають право на пред'явлення позову про спростування неправдивих відомостей.

5. Які відмінності між заборорою поширювати недостовірну інформацію та спростуванням недостовірної інформації?

Рекомендована література:

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

2. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2349>

3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 р. №1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

5. Гончаренко О.А. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 34. С. 116-129. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15119/1/GONCHARENKO_116-129.pdf

6. Кострікова Єлизавета. Захист честі, гідності і ділової репутації: судова практика. *Юридична газета*. 25 липня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-chesti-gidnosti-i-dilovoyi-reputaciyi-sudova-praktika.html>

7. Луспенник Дмитро. Захист честі, гідності та ділової репутації: практика Верховного Суду. 16 квітня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_p_rezentatsia.pdf

8. Стефанчук Р. Про спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації. *Юридичний вісник України*. 2000. №13. С. 29-32.

9. Стефанчук Р.О. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2000. 17 с.

10. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2007. 41 с.

11. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 1998. 17 с.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ

Методичні рекомендації: під час опрацювання даної теми студентами необхідно виходити з того, що право на захист суб'єктивного права на спадкування розглядається у двох значеннях: як самостійне право в межах охоронних цивільних правовідносин, як одна із правомочностей суб'єктивного цивільного права на спадкування. Також слід систематизувати позови про спадкування, виокремивши загальні та спеціальні способи захисту спадкових прав.

Питання для опрацювання:

1. Поняття захисту права на спадкування.
2. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном.
3. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав.
4. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини

Завдання:

1. Підібрати та проаналізувати судові рішення щодо захисту суб'єктивних спадкових прав, зокрема, про визнання права на спадщину; про усунення від права на спадкування за законом; про охорону спадкового майна; про визнання заповіту недійсним; про визнання права на обов'язкову частку у спадщині.

2. Проаналізувати Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтва про право на спадщину та свідоцтва про право на частку у спільному майні подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави захисту права на спадкування?
2. Які підстави охорони спадкового майна?
3. Які підстави встановлення управління спадковим майном?
4. Які підстави визнання заповіту недійсним?
5. Які способи захисту права на обов'язкову частку?

Рекомендована література:

1. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
3. Про судову практику у справах про спадкування [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30 травня 2008 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування [Електронний ресурс]: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16 травня 2013 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
5. Завгородня І. М. Поняття та особливості спадкових позовів. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2013. № 3(62). С. 188–197.
6. Заїка Ю.О. Особливості спадкування окремих видів майна. Підприємництво, господарство і право. 2003. №9. С. 18-20.
7. Заїка Ю.О., Рябоконт Є.О. Спадкове право: Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 400 с.
8. Кухарев О.Є. Цивільно-правова відповідальність виконавця заповіту. Право України. 2008. №3. С. 91-94.
9. Печений О. П. Перерозподіл спадщини: особливості правозастосування. Вісник Верховного Суду України. 2014. № 7(167). С. 40– 47.
10. Погрібний Сергій. Особливості способів захисту цивільних прав у спадкових відносинах. 2022 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Pogribnyi_10_03.pdf
11. Федорич І.Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 18 с.
12. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики. Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. 2017. №3. С. 79 – 81. URL: www.pap.in.ua.
13. Фурса Є.І. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. http://protokol.com.ua/ua/pravovi_pozitsii_vikladeni_u_postanovah_vsu/ – Правові позиції викладені у постановах Верховного Суду України за категоріями цивільних справ: сайт Протокол. Юридичний інтернет-ресурс
2. <http://zakon.rada.gov.ua> – законодавство України: офіційний сайт Верховної Ради України
3. <http://www.president.gov.ua/> – офіційний сайт Президента України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
5. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> - офіційний сайт Верховного Суду.
6. <http://www.nbu.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
7. <http://www.ndiiv.org.ua/> – офіційний сайт Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.
8. <http://www.me.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
9. <http://lib.pu.if.ua> – офіційний сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
10. <http://pidruchniki.ws/pravo/> – бібліотека українських підручників.